

Солодка А., Стасів В.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ
РОМАНУ «ГАРРІ ПОТТЕР І ТАЄМНА КІМНАТА» Д. К. РОУЛІНГ

Книга Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і таємна кімната» є другою книгою з циклу про Гаррі Поттера, що продовжує розкривати перед читачами магичний світ чарівників, створений письменницею. У цій літературній казці продовжується розповідь про сповнене пригод та магії життя Гаррі Поттера – маленького чарівника.

Специфічний предмет зображення – життя чарівників – зумовлює використання автором мовних одиниць на позначення фантастичних та вигаданих явищ. Перед письменницею стояло завдання створити цілий світ, який водночас був би й оригінальним, і легким для сприйняття. Відтак у тексті ми можемо зустріти лексеми на позначення магичних реалій, що існували в англійській мові раніше і використовувалися зокрема у фольклорі або інших казкових і фантастичних творах: *wand* – паличка (чарівна), *gnome* – гном, *goblin* – гоблін, *ghoul* – вампір. Ці лексеми мають традиційні відповідники в українській мові, тому проблем з їх перекладом не виникає. Однак інколи автор-перекладач навмисне не використовує існуючий переклад, оскільки він є культурно-маркованим. Так назву істоти англійської міфології «банші» (*banshee*) він замінює на зрозумілу українському читачеві «Баба-Яга». Наприклад, «*Break with a Banshee*» by *Gilderoy Lockhart* / «Балачки з Бабою-Ягою» Гільдероя Локарта.

Слід зазначити, що таку заміну не можна вважати повноцінною, оскільки навантаження цих лексем в англійській та українській культурах не є однаковим. Так, якщо Баба-Яга може виступати у фольклорі як негативним, так і позитивним персонажем, то «банші» в англійській міфології – виключно негативний образ, уособлення страшної сили, що загрожує життю людини. Українська народна міфологія є досить багатою, тому в цьому випадку перекладач міг би дібрати більш досконалий відповідник. Лексема «*break*» у назві книжки також замінена на *балачки*. Відтак, тут В. Морозов змінює стилістику окремого образу порівняно із авторським задумом. Такі заміни зумовлені прагненням зберегти авторську гру слів: зазначена назва книги Гільдероя Локарта містить слова, що починаються однаково. Цей принцип збережено й у перекладі інших назв книжок (подаються в порядку, поданому в текстах оригіналу та перекладу). Наприклад, *Gadding with Ghouls* (Прогулянки з вампірами) – «Вакації з вампірами»; *Holidays with Hags* (Відпустка з відьмами) – «Перерви з перевертнями»; *Travels with Trolls* (Мандрівки з троллями) – «Сніданок зі сніговою людиною»; *Voyages with Vampires* (Морські мандрівки з вампірами) – «Трапези з троллями»; *Wanderings with Werewolves* (Мандри з перевертнями) – «Уперті упури»; *Year with the Yeti* (Рік зі сніговою людиною) – «Феєрії з фуріями».

У тексті спостерігаємо досить вільний переклад: В. Морозов повністю змінив деякі назви, зберігши загальну модель: «спільна діяльність або проведення часу з міфічними істотами» та гру слів, побудовану на анафорі.

Натомість у перекладі В. Морозова наявні й вдалі заміни. Так, англомовна реалія *Санта-Клаус* замінюється традиційним для нашої культури образом *Діда Мороза*. Наприклад, *Yeah, I've seen those things they think are gnomes, «said Ron, bent double with his head in a peony bush, "like fat little Santa Clauses with fishing rods. /Так, я бачив ті фігурки, які вони називають гномами, – відізвався Рон з-над куща півонії. – Якісь малі товсті Діди Морози з вудочками.*

Для найменування персонажів твору, що наділені магічними здібностями, автор використовує ряд синонімів, що відрізняються відтінками значень: *wizard, sorcerer, magician, witch* та ін. Ці назви досить адекватно передані українськими відповідниками. Наприклад, *Harry Potter was a wizard – a wizard fresh from his first year at Hogwarts School of Witchcraft and Wizardry./Гаррі Поттер був чарівник – чарівник, який щойно закінчив перший клас Готвортської школи чарів і чаклунства.*

Лексема *wizard* у цьому випадку виступає як загальна нейтральна назва всіх чарівників, не вказуючи на їх приналежність до темних чи світлих сил або на їх силу. називають і учнів, як це видно з прикладу, і дорослих чарівників. Наприклад, *Older and wiser wizards than she have been hoodwinked by Lord Voldemort./Лорд Волдеморт ошукував значно старших і мудріших за неї чарівників.*

Лексема *sorcerer* використовується у тексті на позначення могутнього чарівника, переважно темного мага, про що свідчить контекст. Наприклад, *At the age of one year old, Harry had somehow survived a curse from the greatest Dark sorcerer of all time, Lord Voldemort, whose name most witches and wizards still feared to speak. Harry's parents had died in Voldemort's attack, but Harry had escaped with his lightning scar, and somehow – nobody understood why Voldemort's powers had been destroyed the instant he had failed to kill Harry./Коли Гаррі виповнився усього один рік, він якимось дивом вижив, коли його закляв наймогутніший у світі чорний чаклун – лорд Волдеморт. Це ім'я ще й досі майже ніхто з чарівників і чарівниць не наважувався вимовляти вголос. Лорд Волдеморт убив Гарріних батьків, а от на Гаррі злі чари не подіяли – він відбувся лише шрамом на чолі. Зразу після цього Волдеморт утратив свою могутність, а чому – ніхто й досі не знав.*

В українському перекладі ця лексема передається за допомогою відповідника *чаклун*, який несе яскраво виражену негативну конотацію, свідчить про приналежність чарівника до сил темряви.

Наявні в творі й поодинокі специфічні найменування представників чарівного світу, зокрема архаїзм *warlock*, який використовується для створення образу дуже старого чарівника. Наприклад, *Dad was going frantic – it's only him and an old warlock called Perkins in the office – and they had to do Memory Charms and all sorts of stuff to cover it up. /Тато мало не збожеволів: у відділі, крім нього, був тільки підстаркуватий маг на ім'я Перкінс, і їм обом довелося*

насилати всіякі там чари забуття й таке інше, щоб тільки замести сліди. В українському перекладі для передачі цього архаїзму використано лексему *маг*, яка хоча й не несе аналогічного стилістичного забарвлення, проте відчутно відрізняється від інших найменувань (чарівник, чаклун тощо), а тому вирізняє цей образ на фоні інших.

Якщо у вищенаведених прикладах семантика оригінального слова та його еквіваленту в перекладі в основному співпадала, то відчутну відмінність у значенні маємо у процесі перекладу лексеми *witch*. Хоча перекладач використовує традиційний відповідник *відьма*, при цьому семантика образу дещо видозмінюється, адже в творі цим словом позначають фактично всіх осіб жіночої статі, що мають магичні здібності. В українській мові лексема *відьма* набула виразної негативної конотації. Наприклад, *I, keep the name of a foul, common Muggle, who abandoned me even before I was born, just because he found out his wife was a witch?* / Щоб я жив з гидким ім'ям простого магла, який забув про мене швидше, ніж я народився, бо, бачите, виявив, що його дружина відьма?

Таке неспівпадіння обсягів семантики лексем англійської та української мови викликане специфічністю мовної картини світу кожного народу та є значною перешкодою для адекватного перекладу тексту. Негативно впливає на адекватність перекладу неосвоєність українською мовою культури, зокрема міфології англійського народу. Наприклад, *The pixies were electric blue and about eight inches high, with pointed faces and voices so shrill it was like listening to a lot of budgies arguing.* / Ельфи були яскраво-сині й завбільшки десять – дванадцять сантиметрів, із гострими личками й такими пронизливими голосами, що аж у вухах закладало.

У наведених прикладах у тексті оригіналу згадуються два різних види міфічних істот, запозичені повністю або частково з фольклору: *pixy* та *elf* (*house-elf*). Вони мають принципові відмінності в зовнішності та поведінці. Однак в українському перекладі обидві лексеми передаються за допомогою відповідника *ельф*, тобто відмінність між ними для україномовного читача стирається.

Отже, частина назв, які несуть у собі певне семантичне навантаження для українського читача є розшифрованими, а інші навпаки – залишаються набором звуків. Відтак, український читач, порівняно з тими, хто прочитає цей твір мовою оригіналу, отримує меншу інформацію про змальований автором магичний світ. Таке рішення перекладача можна пояснити намаганням зберегти національну забарвленість тексту шляхом включення лексем, що звучать виразно англійською, проте це досягається шляхом втрати певних значень, які, безумовно, є важливими для розкриття окремих образів та картини світу книги в цілому.

Список джерел:

1. Д. Роулінг. Гаррі Поттер і таємна кімната URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=3944>
2. Rowling J. *Harry Potter and the Chamber of Secrets* URL: http://lib.aldebaran.ru/series/Harry_Potter